

Fr. J. T. T. T.

СВЕЗАК 1.

СЕПТЕМБРА 1907.

ПРЕГЛЕД

МЕСЕЧНИ ЧАСОПИС

Уредници : Давид Пијаде и Велимир Рајић

САДРЖАЈ:

- Давид Пијаде Српски Ренесанс
Велимир Рајић (Без Натписа) песма
Давид Пијаде (У Сутону) песма
Милан Симић (Завршна Реч) песма
Фридрих Ниче (Пјана Песма) превод
Момчило Живановић (Рефлексije о Рене-
сансу и о Микеланђелу.
Оскар Вајлд (Салома) драма
Милутин Чекић (Репертоар К. С. Н. По-
зоршта.
Давид Пијаде (Cléo de Mérode).
Белешке.

У Београду.

Листу су обећала сарадњу ова г. г.:

Charles Foarnioux (Paris) Бранко Поповић (Минхен),
Момчило Живановић (Београд), Dr. phil. Исаак Ал-
калај (Беч), Г-ца Мага Магазиновићева (Београд),
Коста Луковић (Париз) Милан Антула (Минхен),
Сима Пандуровић (Ваљево), и Милутин Чекић
Београд.

Преглед излази једанпут месечно и стаје:

За Србију за четири месеца 3.50

Van Србије за три месеца 3.50

За ђаке сред. школа за три месеца 3.—

Од броја 1.— дин.

*Сва су права прештампавања или пре-
вођења задржана.*

Рукописе и претплату треба слати

Уредништву ПРЕГЛЕДА, Београд

Цар-Урошева ул. бр. 15/II.

Штампарија С. Хоровица — Београд.

Уметнички Преглед

Св. 1. књ. 1.

Српски Ренесанс

Ми смо Срби веома небрижљиви. Најбољи је доказ бедни укус за лепим, који код нас влада. Да се поред све наше природне интелигенције врло споро развијамо — факат је. Наш сељак просечно стоји много боље од сељака наших суседа: оштроумнији је, лукавији, гипкији у схватању. Основа је дакле добра. На њу се несмемо потужити. Кривица је до наше великоварошке интелигенције; до оних, чија се реч у народу слуша — „наши учевни школовани људи“. Духовна слита, коју у ствари и немамо. То је само један надри-књишки полусвет, с исквареним појмовима и шипаричким претензијама. Никада није владало више површности и плиткости у раду, веће блазираности у животу као данас. Ми се истина поводимо страним утицајима; али то нису они велико-културни упливи, који би по нас били од епохалног значаја, као што је на пр. био уплив турски. Напротив — само влада некако шаренило, миш-маш које забе-зекава човека. Из тога хаоса морамо што пре. Иначе ћемо доживети културни слом каквог још не памтимо.

Партизанство нам је разрило цео породични и друштвени живот, па се ето угњездило и у литерарну и уметничку критику. На тај начин полутанство добија само хране и полета. Ко познаје наше бедне књижевне прилике, тај плепс аутора и критичара, и публику којој се угађа: томе не треба набрајати примера. Не тврдим да се код нас само ради хлеба пише. Има и других звучнијих разлога.

Ми смо Срби веома небрижљиви. Остављамо омладину да кржљави. А наша је омладина даровита. Од ње би се могло много учинити, много очекивати. Она није инпотентна. Доказ: Луковић и Станковић. Оно што је највише дави јесте онај ужасан цинизам који се увукао у срце њено. Она блазираност у животу, тупавост да се ма шта лепо осети, плиткост у мишљењу и осећању.

Зар се не плашимо да једнога дана останемо потпуно без ње? На коме ћемо се одмарати? Или нам није ништа друго остало, до да сами себи припремимо нову омладину, нове нараштаје?

Али — „сучим ћемо 'заћи пред Милоша“? Та ми данас уопште и немамо никакве културе. Никад нисмо стајали у слабијој вези са својим предањима као данас. Подлога на којој стојимо слаба је и безбојна. Изгледи у будућност неодређени.

Прадедови су нам оставили једно неоцењиво благо; али га не умемо употребити. Народне песме постају штампана слова — мртва слова. Обичаји нестају. Њини украси који су на једној доколици

рађени, која беше нека врста вишег живота — бледе и чиле... То је доба кад у народу не може бити велике културе, чак ни помена о каквој вишој уметности. Али ми се ипак прсимо нашом културом, нашим уметностима! Што немамо стида, долази од нашег нераздевања и плиткости. Та ми немамо данас још ни једног човека од укуса „*par excellence*“. Недић је умро. А од њега на овамо, уметничка критика код нас стоји испод сваке критике.

Наше су уметности у повоју. Оне се развијају; али несразмерно споро према нашим духовним способностима; још мање према наслеђеном благу наших прадедова.

Заиста, треба да нас је стид, да поред свих добивених умотворина и оног дивног почињања једног Даничића и Његоша, данас још стојимо тако ниско. Искварили смо тако леп језик. Нисмо се умели користити дивним народним стилем и оним прекрасним мотивима. Истина, примећују се неке намере; али нејасне, слабе. Много се боље то друго види: лабава воља, слаб карактер, поводљивост и оријенталска млитавост у свему. Троми смо у ходу, у раду, па и у мишљењу. Шта смо урадили за сто година на овамо? Погађа ли ко, колико је то мало? Да не кажем и сувише мало? Ми се и сувише дуго задовољавамо детињством нашим. А то је само детињство наше, и ништа друго. Ја не подцењујем кад то кажем. Ми заиста имамо много даровитих људи, великих талената; само не генија. Изгледа,

да је с обновом српске државе — српски геније потпуно умукао. А једном је живео ту међу нама. Певао и веселио се с нама, туговао и патио с нама. И ми смо имали свога Омира, и ми смо имали своју Антику, само што она пада у средњи век. Наше народне песме класичне су творевине. Па као такве од безмерне вредности по сваку чисто уметничку уметност која би хтела рачунати на велику будућност. Без ње се она не би дала ни замислити. То су увидели и Вук и Даничић. Са њима почиње Српски Ренесанс. Народне песме — наши су први ископи. На томе се није стало. Ископано народно благо које данас пред нама лежи безмерно је: како у песмама, тако и у мотивима за музику, сликарство и архитектуру. Пред нама лежи нов свет — који чека само на тваралачки гигантски дух једног Микел Анђела, па да оживи.

Имали смо свога Гирландаја, Ђота и Ботачелија, у неку руку и свога Леонарда. Али Микел Анђела још немамо. Наш ренесанс још није достигао свој врхунац. — Тек пошто је Ренесанс сварио антику могао је постати она културна животворна моћ за толике векове и нараштаје. Заиста, добра поука за нас. Из целог нашег живота, из најмањег нашег рада провирује — средњи век. Наш је духовни живот у питању.

Само ако једном потпуно сваримо средњи век — моћи ћемо га се и курталисати. Само ако народне умотворине без трага прогутamo, моћи ћемо

створити једну вишу чисто уметничку уметност, а са њом дакле и културу чисто српску.

А то је већ и за наш опстанак неопходно потребно. Узмимо случај да једног дана престанемо постојати као држава (што је врло лако могуће), да нас какав надмоћнији народ потчини.

Били смо се и тада могли одржати пет стотина година у ропству и сачувати своје национално обележје и тековину? Сумњам. Из више разлога. Пре свега, што бисмо били слаби ма за какав отпор. Већ само време и напредак расклиматали су нам веру. Црквом бисмо се дакле тешко могли одупрети: јер не верујемо. Национални карактер исто тако изгубио је много у својој снази. Истина, ми још живимо од традиција; али традиције које немају корена у нашем мишљењу и осећању, које немају уплива на наш свакидањи живот — мртве су, немоћне. Некада су, за све време нашег робовања под Турцима, Цар Душан, Цар Лазар, Обилић, Краљевић Марко и други ковски витези биле *живе личности, активне моћи* које су упливисале на цео животни ток како појединца тако и целог народа. Манастири и цркве нису били као данас само рушевине, споменици негдашње славе Србинове и легла на затка и мрака. Нити су обичаји као данас били само заостале мртве форме без садржаја и живота. Па какве су тек песме и мотиви, који данас ничу у нашем народу! Када ћемо провидети и увидети да су политичке борбе наша пропаст. Да те свакодневне

трзавице, то међусобно гложење изнурује наш народ, сатире сваку клицу више жудње, Некада је било у нашем народу аристократије од крви. Данас је она скоро сасвим изумрла. Плепс је постао безбројан. Где су они негда челични људи, они див-гараактери, који су били дика целоме народу, о којима се још данас са страхопоштовањем приповеда. Оне велике ђуталице, који су презирали сваки говор у јалово, место кога су дела говорила. На Косову је сарањена Србинова слава и сјај. Најбоље што је било изгинуло је. Заостали витези и госпоштина да би спасли свој живот и користили свом народу — растурили се по свој земљи. То су били народни певачи и народни учитељи за све време његова робовања. Они су му причали о негдашњој слави, и одржавали у њему веру и наду на боље дане. Њихова је мисија завршена 1804 год. Има народа који су велики у ропству. Отворимо добро очи. Можда је ово случај с нама. Ако је тако, онда жалосно. Али ми у то још не верујемо. Покажимо да смо ми и као независан народ јаки за једну велику културу.

Продужимо понова започети рад Вуков и Даничићев. Цео наш живот тражи препорођаја; не само једна грана. Српски Ренесанс мора бити пре свега Ренесанс српског мишљења и осећања.

Давид С. Пијаде

Без Натписа

*Не марим људе који деле време,
И који стално исти посао раде
У исто доба; људе који граде
Најмањој ствари облигатне схеме;*

*И оне који силом траже теме,
И живо дрво у го камен саде;
Ни оне који вребају параде
Да проговоре, и опет занеме.*

*Ја радим онда кад, сред мртвог мука,
Затрепте нерви, и кад сама рука
За перо хвата, дању или ноћу;
Кад нешто силно у мозак прижеже,
Обичне мисли кад у неврет беже, —
Кад јасно ни ја сам не знам шта хоћу..*

Велимир Ј. Рајић

У СУТОНУ

После рада,
 Кад ме свлада
 Лаки умор —
 Глава клоне,
 Дух ми тоне,
 Бега сумор:
 Кроз завесе од ерира
 Нејасно се сутон краде,
 Као нона цуре младе
 Где ће стати стрепећ' бира...

У тој сивој полутами
 Чујем шушањ меке свиле:
 Кад би твоје руке биле!
 У тој сивој полутами...

У тој сивој полутами
 Небројене сенке роје:
 Да су нешто очи твоје!
 У тој сивој полутами...

Залуд сутон мене мами,
 Скамењене тварке стоје:
 Да су нешто усне твоје!
 У тој сивој полутами...

Давид С. Лијаде

Завршна Реч

О, да се једном склопе очи моје,
 Како ћу срећан лежати под травом!
 Док изнад тужне хумке славуј поје,
 И жарко сунце сја висином плавом.

Како ћу тада допирати јасно,
 До мирне свести, у тишини раке,
 Жагор живота, цвркутање страсно,
 И благи ветрић, и сунчеве зраке.

О, да се једном склопе очи моје!
 О, да већ једном дође тај тренутак,
 Кад ће у мртве и мене да броје!
 О, да ме само у скровити кутак

Положе! То ће као лек да падне,
 Препуклом срцу у стишаном телу.
 Тако да збришем догађаје гадне,
 И успомене, и прошлост ми целу!

Јер, збиља, беше затрованих дана,
 И подлих ствари. Црна киша зала
 Беше са свију спустила се страна
 На чун сред кључа узвитланих вала,

И сад већ све се оцртало видно.
 Будућност зар да на згаришту зидам,
 Рањав? О, друштво! Људи! Стидно! Стидно!
 Не, нећу своје болове да видам!

Хоћу да умрем бедно, смрћу мрава,
Ноћу, под плотом, као псето гладно.
С истока зора кад заблиста плава,
На проста кола да ме баце хладно;

Па после изван вароши, све пољем,
У небојеном сандуку, и тајно,
Да ме у гробље, где се надам бољем,
Одвуку брзо да се смирим трајно!

О, ја сам вазда размишљао о том.
Каква је добит, и колико лечи
Расцеп са дугим, љубљеним животом
Који, са планом, мрцвари и гњечи.

За трунком људске искрености, вере,
Одавно ја сам видео да треба
Жалити или желети без мере
Да поток какав удари из неба.

Да прождре људску баруштину крви,
Покида мреже од сатанских жица,
И бедну земљу очисти од стрви,
Блата и других бакцила и клица.

На крају, нека и усахне вода,
Процвета цвеће, запевају птице,
Само човечјег да нестане рода,
Човеку сасвим да се утру клице...

*О, да се једном склопе очи моје,
Како ћу срећан лежати под травом
Док изнад тужне хумке славуј поје,
И жарко сунце сја висином плавом.*

6. Септембра 1905.
Београд,

Милан А. Симић

Фридрих Нице

Пјана песма

Ускоро завлада свуд унаоколо тајанственост и мир. А из дубине допираше лагано звук звона. Заратустра ослушкиваше са осталим вишим људма; затим по други пут стави прст на уста и рече:

»Хајдмо! хајдмо! поноћ се примиче!« — Глас му се беше променуо. Ал' он се још увек не мицаше с места: у један мах поста све тајанственије, све тише. Сви ослушкиваху, и магаре и остале Заратустрове почасне животиње — орао и змија; исто тако и пећина његова, и велики хладовити месец, па и сама ноћ. Заратустра пак, стави и по трећи пут прст на уста, и рече:

»Хајдмо! хајдмо! хајдмо! Кренимо се! Час дође! Пођимо у ноћ!«

* * *

О, ви виши људи, поноћ се примиче: радо бих вам нешто на ухо рекао, као што оно древно звоно мени на ухо говори, — тако тајанствено, тако страшно, тако срдечно, као што оно поноћно звоно мени говори, које преживе више него и један човек:

Које већ и боне откуцаје срца отаца ваших одброја — ах! ах! како уздише! како се у сну смеши! древна, дубока, дубока поноћ! Мир! мир! Нешто се чује, што се на дану

не сме чути. Али сада, на свежем ваздуху, када се и жагор срца ваших стишао. —

Сад говори, сад се чује, сад се прикрада у ноћне несане душе: ах! ах! како уздише! како се у сну смеши!

— Зар не чујеш, како тајанствено, како страшно, како срдечно теби говори, древна дубока, дубока поноћ?

О човече, пази!

* * *

Тешко мени! Где време оде? Не утонух ли у дубоке бунаре? Свет спава — Ах! Ах! Пас урла, месец сја. Радије ћу и умрети, умрети, него вама рећи шта моје поноћно срце сада мисли.

Умрех већ. Минуло је. Пауче, шта предеш око мене? Хоћеш крви? Ах! Ах! Роса пада, час долази. —

— Час, када зебем и дршћем, час који пита, пита и пита: »ко има довољно срца за то?

— Ко ће владати земљом? Ко ће рећи: тако морате тећи, ви велике и мале реке!»

— Час се примиче: о човече, виши човече, пази! ове су речи за фине уши, за твоје уши — *шта говори дубока поноћ?*

* * *

Нешто ме понело, душа ми игра. Дело моје! Дело моје! Ко ће владати земљом?

Месец је студен, ветар ћути. Ах! Ах! Јесте ли икада летели доста високо? Ви играсте: али нога није крило.

О, добри играчи моји! ето, весеље минуло, вино ускисло, пехари постали трошни, гробови муцају.

Нисте довољно у вис летели: гробови муцају: »та спасите мртве! Што је тако дуго ноћ? Не опија ли нас месец?«

Ви виши људи, ослободите гробове, ускрсните лешеве! Ах, шта гризе још црв овај? Час се примиче, —

Звоно мумла, срце зврчи, црв гризе, црв срца мог. *Ах! Ах! Дубок је свет!*

* * *

Слатка лиро! Слатка лиро! Ја волим твој звук, твој заносни жабљи звук! — како ми дуго, како ми далеко долази, далеко из рибањака љубави!

О древно звоно, слатка лиро! Сваки бол срце ти раздера: очински бол, дедовски бол, прадедовски бол; твој говор сазре, —

— Сазре као златна јесен и после подне, као моје испосничко срце — те говориш: и сам свет сазре, грозд потавне,

— Ето, хоће да мре, од среће да мре. О, ви виши људи, зар не осећате? Мирис некакав тајно извире.

— Воња и мирис вечности, умилни ру-

жични кад, рујни мирис злаћеног вина —
старе среће,

— Поноћне самртне среће, која опија, која
пева: *свет је дубок, дубљи но што мисли дан!*

* * *

Одлази! Одлази! И сувише сам чист за те.
Не дотичи ме се! Не беше ли тек свет мој
савршен?

Кожа је моја и сувише чиста за руке твоје.
Одлази, глупи, туњави, мукли дане! Није ли
поноћ светлија?

Најчистији морају владати земљом, најне-
познатији, најјачи, душе поноћне, које су свет-
лије, које су дубље но и један дан.

О, дане, ти мене тражиш? моју срећу? Зар
сам ти довољно богат, усамљен, мајдан блага,
ризница злата?

О, свете, баш мене хоћеш? Зар сам ти до-
вољно светован? довољно духован? довољно
божанствен? Ал' дане и свете, ви сте сувише
троми, —

— Паметније руке! Машајте се дубље
среће, дубље несреће, машајте се ма каквога
Бога, не мене:

— Несрећа моја, срећа моја — дубока је,
о чудни дане, ал' ипак нисам Бог, нисам пакао
божји: *дубок је његов бол.*

* * *

Божји бол дубљи је, о чудни свете! Машај

се божјега бола, не мене! Шта сам ја! Опијена слатка лира, —

— Лира поноћна, звоно, жаба, коју нико не схваћа, али која *мора* говорити, пред глумима, пред вама вишим људма! Јер ви ме не схваћате!

Оде! Минуло! О, младости! О подне! О после подне! Ето, вече приспело, ноћ и поноћ, — пас урла, ветар:

— Није ли ветар пас? И он цвили, и он кевће и урличе. Ах! Ах! како уздише, како се смеши, како стење и ропће поноћ!

Па како сад трезвено говори, та пјана певачица! Да није натпила своје сопствено пјанство? те се расанила? те прежива?

— Прежива у сну свој сопствени бол, древна дубока поноћ, и више још радост своју. Јер радост, кад је бол већ дубок: *радост је дубља од сваког срдобола.*

* * *

О, лозо винова! Шта хвалиш мене? Та ја те засекох! Свиреп сам, раскрвавих те — : шта ће хвала твоја мојој опијеној свирепости?

»Све савршено, све зрело — жели мрети!« одговараш ми ти. Нека је благословен, благословен косир виноградарев! Али све незрело хоће да живи: авај!

Бол вели: »Ишчезни, умини боле!« Али све што пати хоће да живи, како би сазрело и весело и пожудно постало. —

Пожудно за далеким, за вишим, за светлијим. „Ја хоћу наследнике, вели све што пати, хоћу децу, нећу себе,“ —

Али радост неће наследнике, неће децу, — радост хоће само себе, хоће вечности, вечнога враћања, вечито-све-исто.

Бол вели: „Крвави срце, мри! Ного напред! Крило полети! Напред! Навише! Боле!“ Хај! Давори! старо срце моје: *бол вели: „умини!“*

* * *

О, ви виши људи, шта вам се чини? Јесам ли пророк? Сањалица? Опијен? Одгонетач снова? Звоно поноћно?

Кап росе? Кад и мирис вечности? Зар не чујете? Зар не миришете? Тек што свет моје беше савршен, и поноћ је подне, —

И бол је радост, и клетва је благослов, и ноћ је сунце, — одлаз'те, ил' ћете чути да је и мудрац — будала.

Рекосте ли икада једној радости: „Да“? О, пријатељи моји, онда сте рекли Да и сваком болу. Све су ствари сажете, изаткане, заљубљене, —

— Ако сте „један пут“ икада хтели два пута; ако сте икада рекли: „Ти ми се допа-
даш срећо! трену!“ онда сте *све* хтели натраг!
— Све понова, све вечно, све сажето, изаткано, заљубљено, о, онда сте и свет љубили. —

— Ви вечити, љубите га вечно и свакад,

па реците и самоме болу: *»Умини! али се врати! Јер свака радост хоће — вечности!*

* * *

Свака радост хоће свију ствари вечност хоће меда, дрождине, опијене поноћи, хоће гробова, утехе надгробних суза, хоће позлаћену вечерњу румен —

— *шта* све неће радост! жуднија је! усрднија, гладнија, страшнија, тајанственија од свакога бола. Она себе хоће, уједа себе, у њој ратује воља прстенова. —

— Радост хоће љубави, хоће мржње; она је пребогата: поклања, баца, мољака да је неко узме, благодари свакоме ко је прими; хтела би радо да је омрзнута. —

Тако је богата, чак за болом чезне, за паклом, за мржњом и поругом, за наказом — за светом; јер овај свет, о, ви га већ познајете!

За вама, вишим људма, чезне радост, разуздана, блажена, — за болом вашим, о богаљи! За богаљем чезне свака вечна радост.

Јер свака радост хоће себе, стога хоће и срдобола! О, срећо! О боле! О срце, пуцај! Ви виши људи, утувите једном: радост хоће вечности,

— Свију ствари вечност, *хоће дубоке, дубоке вечности!*

* * *

Знате ли сада песму моју? Погодисте ли

жељу моју? Онда овамо! ви виши људи, те ми отпевајте скупа песму! Отпевајте песму, чије је име: »још један пут« чиј смисао: »у све вечности« — отпевајте, о, ви виши људи, Заратустрову песму:

»О човече пази!

Шта поноћ дубока говори?

Ја спих, спих, —

Из дубоког сна се пробудих: —

Дубок је свет,

Дубљи но што мисли дан

Дубок његов бол —

Радост — дубља него срдобол:

Бол вели умини:

Ал' радост свака хоће вечности —

— дубоке, дубоке вечности!»

С немачког

Ω. С. Лијаде

Рефлексије о Ренесансу и о Микеланђелу

(Скице ових „Рефлексија“, у облику предавања, читане су у српском студентском друштву „Србадија“ у Минхену, у месецу мају 1907 год.)

Има речи којима су изражени читави појмови; читав низ шарених слика ређа се пред нама, тушта мисли и осећаја буди се у нама, када такве речи изговоримо и у њихов се смисао задубимо.

Реч *човечанство* — и *циновска* гомила људи свих раса и вера и времена, што се непрестано гиба и гамиже, постаје и нестаје, љуби и убија, од пространих подина Хималаја и опет до њих, изалази пред наше духовне очи. Или *пролеће* — и одмах нас задише мирис клица; над нама се шири плаво небо с млечно белим облачићима расплазаним по њему; кроз светао, благ ваздух лепршају се лептирићи; цвркут птица, што свијају гнезда, допире до наших ушију; радосни крикови животиња мешају се с песмом људском; као магичном силом узрујане девојке гледају с озбиљним и питајућим погледима у даљину, бесвесно жудећи за сазнањем велике тајне, која им неком сиљном чежњом испуњава душу и тело, за нечим што је *joш* изван њих — цео велики појам о постајању у природи везан је за ту реч и сабијен је у њу.

Исто тако имају разне културне епохе своје називе, који су као формуле њихове; када их изговоримо и на саставне елементе расчланимо — у нашем сећању се буди све што је за такве епохе најкарактеристичније.

Арабљанска култура... Багдадски калифат — и из таме сећања ничу горостасне мошеје с округластим, позлаћеним кубетима и тананим минаретима, са којих се у вечерњу румен губе мујезински монотони узвици; или нас уобразиља уводи у надгробне споменике калифа, у које кроз узане, шарене прозоре продире дрхтава светлост дневна, расипајући се по мраморним подовима, разнобојним теракотама, зидовима од порфира, раскошно урешеним златом, азуром и лаким арабескама под сводовима, док се у средини гробнице уздиже немо калифин саркофаг, застрт скупоценим ћилимом; или нас уводи у раскошне дворнице Арабљана, где из мраморног басена шиба у висину танак млаз ледене, бистре воде, тежећи ка китњастим сводовима фантастичких облика. Цветни вртови, мраморне чесме са натписима из Корана, каравансераји са скупоценим тканинама и богатим рахтовима за ватрене коње, нижу се пред нама; фантастичне бајке оживљавају, а са њима фантастични стасови Рустема и Аладина и осталих Али ни пирамиде од непријатељских лобања, ни крвава и унакажена тела фанатичких „верних“, ни трговање робовима и женама, које као заробљене птичице гвире кроз решетке харемске, не изостају у овој поворци, коју у нама оживљава назив једног културног времена.

Исто тако има и људских имена — имена Ђенија — која су појмови о свету; када их изговоримо, зачиње се у нама појам о нашем, људском

животу и животу целе природе, обојеном индивидуалношћу дотичног великана. — Када један предео посматрамо наизменце кроз стаклена окна разне боје видећемо, да је он у суштини исти, само је превучен бојом час овог час оног стаклета, услед чега на нас производи исти предео разне утиске. Исто тако нам и живот — тај у основама својим непроменљиви и једини извор свима уметностима и наукама — када га посматрамо очима разних ђепија, обично изгледа весео или тужан, раскалапан или строг и озбиљан, интиман или грандиозан, неућешно јадан и безвредан или диван и драгоцен, док је у суштини један и исти, али — ми имамо навек живот пред собом, изнесен у облику уметничких дела, која су обојена индивидуалним бојама њихових твораца.

Међу таквим називима и именима, заузима назив ренесанс и име Микеланђело једно од најистакнутијих места.

Ја ћу покушати, да у крупним и изразитим потезима обцртам зачетак и развој ренесанса и његове уметности до појаве Микеланђела; а потом се потрудити, да насликам портре овог величанственог духа.

I.

Ренесанс припада групи оних историјских периода, која се називају културним епохама или напредним добима. Зато да подгрејемо предходно наш појам о суштини културних епоха.

Ми из историје видимо, да се особито велико

економско благостање једног народа, удружено са снагом, способностима и слободом, навек крунисавало цветањем уметности и наука. Низ догађаја, првенствено просветних, од зачетка па до краја једног таквог времена, сачињава једну културну епоху. Свака од таквих епоха има своје растење, врхунац и опадање. Из историје јасно видимо, да се до врхунца једне културне епохе лаганим, постепеним развићем доспевало и да се лагано, постепено опадало — да се неприметно у некултурна, назадна доба спуштало, по опште природном закону постајања и нестајања, растења и опадања. Као што се човек лагано развија, врхунац достиже и изумире; као што биљка расте, листа, цвета и плод доноси, па се у зимско мртвило умотава; као што пролеће и лето лагано и поступно прелазе у јесен и зиму; као што је развој дана из ноћи и прелаз у ноћ лаган и готово неприметан — исто тако је и са културним епохама: оне постају лагано, достижу врхунац и ишчезавају. — Ми људи се, када смо снажни, њиховим врхунцима одушевљавамо, њих ценимо и к њима тежимо.

Растење и опадање људског рода — ток живота његовог — могли би упоредити са једним бескрајним и вечно узбурканим морем, што се вечно гiba и пени, изобразано моћним валима. Ако је један талас тога мора једна културна епоха, онда су врхови његови врхунци дотичне епохе, а подине његове реакциона времена. Свеколики живот човечанства је као једно узбуркано море: из

претходних мањих таласа образује се један велики вал; на његовом гребену пена забеласка у кос мичком мраку као брилијанат у тами, па се сва његова водена маса у понор спушта. Али инертна сила, једном за увек, покренуте масе не мирује: из понора се узвија нов вал; пена засјактава на његовим врхунцима, и сав ланац водених брегова шумно се сурвава у бездан... Тако тече људски живот. Од етичког је значаја и утехе, што се сви ти таласи и валови у једноме правцу и ка једној мети крећу: ка општем напретку.

Нашу пажњу привлаче највећи таласи. Кад у натраг, у прошлост погледамо, запазићемо три моћна вала на океану људског живота: *антику*, *ренесанс* и *ново доба*.

Ми ћемо се позабавити расматрањем оног средњег вала — ренесанса — и једном од његових најблескавијих пенушавих круна — Микеланђелом.

*

Сваки *напредак* човечанства (управо једног дела његовог) представља извесан рад, извесну утрошену *снагу*. Што је напредак већи, то је и рад већи и утрошена снага је већа. Без снаге нема рада, без рада нема напретка. Основа сваком напретку је снага удружена са способношћу.

Тачно је тако и код појединог човека (пошто је човечанство скуп свију људи): само здрав и одморан човек хоће и може да ради. И као што је раденом човеку потребан *одмор*, да би прикупио и

у рад преобратио своју снагу, исто је тако и човечанству потребан пре рада и после рада одмор. Као што је поједином човеку потребна ноћ са сном, ради прикупљања снаге, тако су и човечанству потребне ноћи и снови. Ноћи човечанства трају обично читаве векове, и у његовом животу зову се реакционе периоде или назадна доба.

Свакој великој културној епоси предходила је дугачка ноћ — дуго одмарање и прикупљање снаге. Па тако је и ренесансу претходила дуга, као тесто мрачна ноћ, у којој је човечанство спавало дубоким сном. Само пред црквеним олтарима треперили су бедно дрхтави пламичци жижака, као светле, тајанствене пеге у густоме мраку; само тихо и мистично појење, у коме се слави и велича живот *онога света*, а запоставља и одбацује живот *овога света*, брујало је над успаваним потомцима славних твораца грчко-римске културе. Они су лежали у мраку, изнурени и преморени. Сваки зрачак умног сјаја њихових предака, који би погодио њихове мамурне очи, био им је немио, као што је умориом и неиспаваном човеку немио светао јутарњи зрак, што се кроз шалоне и завесе пробија до његове постеље.

Па да видимо, како је постао тај сан пред ренесансом, и како су се људи из њега пробудили и будни — ренесанс створили.

Снажни Римљани покоравали су народе око себе. Северно од њих живели су Гали и Германи. И они су морали да намакну на вратове римски

јарам, који је нешто мало просветио њихове главе — На следбеницима снажних Римљана, већ у нај-првим вековима по Христовом рођењу, беху видни знаци слабости и изнурености, која је све то више расла. Међутим многобројни Германи — једини непосредни суседи Римљана и Италије — све су више јачали. То је била опасна ситуација. Један уплив с треће стране, убрзао је њен природан развој: на далеком истоку, тамо негде на пространом Монголском мору око Каспијског језера, подигао се у другој половини IV века један вал, висок, широк и дебео; орјашки снажан али варварски мрачан. Име његово је: најезда Хуна. Он је Словене преплавио и сручио се на германско племе источних Гота. Њихове суседе, западне Готе, поплаши зла судбина њихових суплеменика, и они се крену даље на југозапад. Равнотежа међу народима била је већ поремећена. Убрзо настаде ужасно комешање народа, које се у историји назива *Велика сеоба народа*. Снажни Германи, после дужег лутања, продреше преко Алпа из магловитих земаља у цветну Италију. Већ почетком V века черупају одрпани варвари богате декаденте Рима. Настаде отимање, свађање и гложење међу народима, као међу људима, када деле њиве, ливаде, стоку и блага, која не припадају никоме од њих. — Једини просвећени људи у овој маси били су Римљани. Али они беху преживели декаденти и требаху мира и одмора. Помирљиво хришћанство годило је њиховој слабости, његов строг

морал био је потребан њиховом моралном расулу и импотенцији, а верска искључивост хришћанства умиравала је њихове декадентске узрујане духове, као добра доза брома или морфијума. Тако при- мају Римљани хришћанство још пре пропасти њи- хове царевине. За мало, па под дебелом и удо- бном сенком хришћанства, спустише они своје уморне главе на узглавља пријатних веровања, а отежале кање склопише се за векове... Већ у V и VI веку Италија је заспала, да се тек у XII веку јаче промешкољи, очи протрља и пробуди.

Германо-галски народи, дошав у тесан додир са побеђеним Римљанима, примише од њих хри- шћанство. Обично тако бива: култивисани људи побеђују својим духом за културу подобне варваре и онда, када им физички подлежу. Па тако су и Германи од побеђених Римљана примили хришћан- ство. Сем тога и заједнички непријатељ — Хуни — а без сумње и реакција после оног великог кретања народа допринели су, да се хришћанство и међу суседним народима брзо рашири и његове успаванке запоје — свакако с много мањим ус- пехом него ли у Италији.

Некадања културна Европа била је изнурена и морала се одмарати. Међутим непросвећени Гер- мани и Келти нису били у стању да се сопственом снагом просвете, у чему их је јамачно и укочено црквено хришћанство ометало. Отуда је у Европи царовала некултурна тмина од V до XII века. За све то дуго време радило се само на ширењу, утвр-

ђивању и догматисању хришћанства (Васељенски сабори), те дивне религије за слабе људе. Сем тога расправљани су и многи политички спорови, који се културне историје не тичу много. — Густ мрак некултуре покривао је скоро целу Европу и осталу земљу. Једина светлила у тој тами беху Византија и Арабија. У Византији су нашли уточишта културни преостаци антике, а одморни и интелигентни Арабљани, фанатисани мухамеданством, оснажише се политички и економски; њиховим полетом у VIII и IX веку, достигли су они врхунац њихове просвете.

Али најзад се некадања културна Европа испавала и прикупила снагу за нове подвиге. Суморну и бледу вечерњу румен — антику што пропада, заменила је мрачна ноћ — Средњи век. Више од 6 векова лежала је Европа у дубоком сну. Најзад се њена глава одморила и освежила, а набујали мишићи тела требали су покрета. Пред крај XI века почело је да свиће. Нико није знао шта се спрема, али сваки је осећао у себи свежину прозорја, сваки је имао воље за рад, за борбу, тежећи за променом дојакошњег стања. Дуг сан оснажио је оне који су спавали. А када се људи оснаже, они не избегавају борбу, већ је воле и траже. У таквоме је стању била Европа у овоме времену: она је била физички снажна. Сада је требало узрока и повода, па да се њена латентна снага преобрати у видна дела.

Што је човек снажнији, то га је лакше иза-

звати на борбу. При томе је сасвим свеједно, да ли је дотични човек просвећен или непросвећен, јер просвета борбу не избегава и не умањава; она јој даје само просвећеније и разноврсније облике. Данас се на пр. води непрестана и огорчена борба међу великим европским државама на пољу индустријском, аграрном, трговачком, политичком и просветном; води се огорчена борба о економску превласт и културно првенство. Покажу ли се веће диференције — дипломатија, директно и индиректно заинтересована, заташкава их и изједначава. И тек када се сва средства за одржање борбе у миру исцрпе, загрме топови, загрокћу пушке и сабље севну. Енглеска је њен данашњи положај у свету *извојевала* више умом него ли крвопролићем. Даклем просвета борбу не искључује, јер и сама просвета није вишта друго, до *плод човекове борбе* са суровим материјама природним, које човек преобраћа у разне корисне предмете, што његовом животу служе; даље, плод човекове борбе са тајнама природним, које живе у њему самом и свету око њега.

Ако су пак људи снажни а непросвећени, као Европљани у XII веку, они ће, после неколико увредљивих речи измењаних са противником, одмах спустити снажне руке на балчаке оштрих мачева. — Оваква прилика брзо се указа: дивљи Турци Селџуци, сузбивши из Палестине просвећеније Арабљане, злостављаху хришћанске хаџије и исмеваху хришћанске светиње и — *крсташки ратови* одпо-

чеше. Хришћански свет био је тада дубоко религиозан; ко је дирао у његову религију, вређао је његово најосветљивије место, јер ми знамо, да је неразвијен човек нарочито у верским убеђењима веома нетрпељив. Хришћани беху снажни, непросвећени, религиозни и — увређени. Мухамеданци су их нападали, а они су се заштићавали како су могли и умели — блиставим мачевима. Мухамеданци су нападали на хришћане као на туђине, а на хришћанство као на *туђу* религију; на нешто што није њихово, што није уз њих Хришћани су пак бранили себе и *своју**) религију. То је најјучљивији повод крсташким ратовима.

*) За мисаоног читаоца неће бити досадно и непријатно, да се код ове појаве мало задржи. — Дубока религиозност ових хришћана није била — хришћанска. Потпуно остварено хришћанство није међу људима нигда успевало. Доиста је тешко бити *увек* хришћанин, што није велико чудо: људи су саставни делови природе; и као што све бивање у природи подлежи извесним природним законима, тако и живот људски: и он има своје законе. Ти закони се не могу *променути* већ само *развити*. У природи нема апсолутних, већ само релативних промена — има развића, које навек бива по извесним вечним природним законима. Ти закони су *реалност*. Све што бива, може се само у оквиру тих закона одиграти и развити. И нека је етика једне религије ма како *иделно лепа*, ако не стоји у складу с основним природним законима, којима подлежи живот људски, она ће остати *појетичан идеал*.

Ми видимо у разним временима, међу разним расама и народима, разне религије. Свака од њих задовољавала је религиозне потребе дотичног друштва у даноме времену. Али време тече и опште друштвене прилике се мењају; а нове прилике рађају нове потребе; а нове потребе рађају нове религије... Оно што се не мења, то је при-

Али и овде се дешава што обично бива кад се борба приметна: она се све више шири, и у њу се увлаче свеколики интереси завађених страна. Одбрана угрожене религије у колевци њеној, у Палестини, био је први повод овој грозно крвавој војни. Међутим је било веома много других чињеница, које су ове ратове производиле, омогућавале и подстекавале. Пре свега хришћани су били снажни — борба је била могућа. Друштвени склоп тога доба и интереси појединих друштвених сталежа, дају нам ближа обавештења о поменутих чињеницама. Ова војна слагала се с интересима свих сталежа: *Папе* би помоћу њеном скинуле себи

рода човекова и природа друштва, или тачније: природни закони којима је ток људског живота подчињен — у њима је вечна религија, која се може само у позитивном смислу развити (пошто развиће у негативном смислу већ постоји), али никако променути. А врховни закон тих природних закона изражен је двама инстинктима: *самодржањем* (или одржањем јединке) и *одржањем рода* (расе феле). Сви биолошки створови подлеже овим инстинктима, а на првом месту човек, као најсавршенији међу њима. И према снази и карактеру његовом, бориће се он инстинктивно за свој опстанак; бориће се, јер живот је борба. Али ми знамо да без снаге нема борбе; отуда ће је само слаб човек навек избегавати и ублажавати; отуда ће се само слаб човек *увек* покоравати другима; бити *увек* помирљив и волети *увек* помирљивост — бориће се за свој опстанак онако, како му то његова снага допушта. — Тако видимо да испијени и изнурени Римљани жуде за помирљивим хришћанством; оно је њима било тада потребно, као што је премореном човеку одмор и сан потребан. Остали германскогалски народи примише хришћанство од просвећенијих Римљана, али само по форми. Ови народи нису били ни довољно заморени ни довољно култивисани за хришћанство;

с врата моћне хришћанске владаре, с којима су се у ово добо борили око световне превласти, и повећали би број верних, а с њима и своје дохотке. *Свештенство* би победом папа над владарима повећало још више силу и углед, а ширењем хришћанства проширила би се и сфера његових интереса. *Калуђери* су се надали и знали, да ће имућни фанатици и авантуристе, пред полазак у Свету земљу, бити мека срца и дарожљиве руке, па манастире богато обдарити. *Краљеви* су се надали, да ће се помоћу те војне моћи отрести пре-моћних феуда. *Вазали* су веровали, да ће на Истоку моћи засновати засебне државе — у близини Хри-

отуда ја оно код њих бедно вегетирало као форма без икаквог садржаја. Историја нам прича о животу ових народа. Док је Италија мртвим сном спавала, германско-галски народи проводили су живот у лову, пијанкама, коцкању, витешким мајданима и међусобним крвавим борбама. Више пута су примали хришћанство на коцку: ако победе непријатеља — примиће га! Тако се на пр. покрстио чувени франачки конунг Хлодвиг са целим сродим народом. Када му је приликом крштења један владика, обучавајући га у хришћанству, причао о страдањима Христовим, Хлодвиг је јетко узвикнуо: „Ах, да сам ја тамо био с мојим Францима, ја бих га славно осветио!“ Познати су крвави подвизи смелих норманских викинга и дивље непријатељство између Брунхилде и Фредегунде. Карло Велики, франачки краљ, казнио је смрћу 4500 Сакса за једио неверство. Чувена (управ нечувена) је борба папа с владарима око светске превласти, коју је у XI веку одпочео папа Гргур VII с Хенриком IV. Из оваквих, сумњиво хришћанских, догађаја састављен је готово цео Средњи век. Сасвим ји јасно дакле, да *германско-галски хришћани нису били ни мало — хришћани*, па према томе ни њихова религиозност није могла бити хришћанска *по суштини*, већ само

стовог гроба. *Ритери* без земаља грамзили су за богатом пљачком и славним витешким подвизима. *Грађани* су се радовали овој војни и због тога, што су припремама за њу силно живахнули занати и трговина, а обоје лежало је у њиховим рукама. *Сељацима*, бедним и потлаченим робовима, није нигде могло бити горе него ли код куће.

И тако се под увређене верске осећаје и делимично угрожене верске интересе хришћана, подвлаче и сви остали друштвени интереси. Тако се око мале жишке наслагала велика камара запаљивог материјала и од жишке се запалила; из неколико незнатних сукоба изродила се силна борба

по форми. — Па зашто се и овај део хришћанског света, као и сви остали делови његови, силно узбудио, када је сазнао о вређању *Његових* светиња и злостављању *Његових* хаџија? — Први генерални инстинкт је: одржање самог себе а други: одржање свога рода. Код човека је овај инстинкт, као и сви остали изражаји његовог живота, много развијенији, него ли код осталог живља. Човеку су у најужем смислу род његова деца. Али њему је род и његова породица, његова народност, раса његове народности и најзад цело човечанство. Ако неког Монгола нападне каква звер, ми ћемо му помагати. Нападну ли Монголи на нашу расу, ми ћемо се с њима борити за себе и свој род на живот и смрт. Јапанцу је Кинез ближи од Индоевропљанина, и само ако (властито) самоодржање то изискује, одгурнуће Јапанац Кинеза и пружити руку Индоевропљанину. Човек се инстинктивно стара за свој најближи и најдаљи род. Тај инстинкт је код њега најочитије изражен у неодрживој љубави човека према жени, родитељској љубави и националном патриотизму. Из поменута два инстинкта развио се зегоизам. Без извесног егоизма не може се ни замислити остварење тих инстинката, а пошто је без њих живот немогућ, то се ни живот не може замислити без из-

између хришћанског и мухамеданског живља, цинковска борба крста с полумесецем - око светске превласти. Та општа воља за борбу несумњив је израз снаге, јер само слаб човек не протестује; код њега се енергичан протест замењује резигнацијом, животињском трпељивошћу или немоћном клетвом. Али време *слабости и незнања* је прошло, а време *снаге и знања* дошло, да се из њега развије време *снаге и знања* — ренесанс

Одушевљени проповедници, запуштени, одрпани, мршави и чупави, али са буктавом ватром распламтелог верског фанатизма у упалим очима, размилеше се по земљама хришћанским, узбуђа-

весног инстинктивног егоизма, Етика повлачи границе том егоизму, али његов корен је дубок, и ми га можемо запазити у разноврсним облицима свакога трена у свакодневном животу. Сумње нема да се из тих инстинката и њиховог трабанта — егоизма, развио појам *мој* и *твој*, *пријатељ* и *непријатељ*, *добар* и *рђав*, *користан* и *штетан*. Ко је уз мене — мој је пријатељ, а што моме животу служи — добро је и корисно је. То је формула помоћу које човек дели цео свет у две сфере: пријатељску и непријатељску, добру и рђаву, корисну и штетну. Од етичког развића његовог зависиће та подела. Тако човек — полазећи од два цинковска инстинкта, који царују нац целим биолошким светом: од инстинкта самоодржања и одржања свога рода — дели све природне појаве и догађаје у добре и рђаве, у њему корисне или њему штетне. При томе је духовно неразвијен човек без икаквог вишег мерила; њему је све његово, на што се он већ *навикао*, добро, а противничко је редовно лошије. Ово важи нарочито за верска убеђења, која су код примитивног човека најтешње скопчана са верским обредима. Састану ли се два таква човека, онда ће свакоме од њих изгледати оно туђе у толико неваљатније, у колико је од његовог различитије т.ј. у колико се они

вајући и онако узнемирене духове. Папе и моћно свештенство сипаху уме у ватру, а остали бацаху у њу дењкове шибља, јер сваки је хтео да она што боље букти. У тим временима се Христос јављао, чуда су се дешавала, писма су са небеса падала на земљу, и скептика није било, јер је сваки хтео да верује. Да је Христос тада и на највишим врховима Алпа стајао, продрло би до његових ушију, као потмула грмљавина из даљина, оно громогласно: „Тако Бог хоће!“ А његове би се усне можда боно развукле и у очима суза затреперила... а живот би текао и даље својим бујним током... И докле би његов помућен поглед са тих висина могао да допре, и још много даље, сјактало је и звечало је оружје, убојити коњи су рзали, фанатички узвици проламали су ваздух, радионице су трештале а звона су брујала. Огромна маса ланкомисленог света кретала се преко Угарске, Србије и Византије у Свету земљу, а њој су следовале, скоро 200 година, разним путовима друге масе.

И док је у мистичној полутами романских ка-

сами разликују. Па како је неразвијен човек обично нетрпељив према свему туђем, а нарочито према верском убеђењу и обреду, то га радо излаже подсмеху, а подсмех рађа увреду, а увреда (ако је носиоц њен довољно снажан) — тучу. Тако су мухамеданци у XI веку нападали на хришћане и њихову религију, као на нешто туђе, нешто што није њихово, није уз њих. Хришћани су пак бранили своју религију *не као увређени хришћани*, већ као увређени примитивни а снажни људи, који бране *нешто своје*, што убрајају у своје највеће светиње. То је први и најоучљивији повод крсташким ратовима.

тедрала клечао побожни хришћански свет, и док се над њим мешало брујање тајанственог појања са кадом источњачких мирисавих смола; дотле су тамо — на далеком истоку, у светлоте зраку пролевали његови рођаци крв у очајној борби, или умирали од жеђи и глади; дотле су смели витезови, у сјајним оклопима, с тешким цидама ломили непријатељске и своје кости, а блескавим мачевима, у снажним рукама, немилеце пролевали туђу и своју крв, јер — »Тако Бог хоће!«

Године прохујаше... И после 200 година, латано се сунце уздизало посведневно у висину, борећи се с морем таме. А када су његови први зраци разгањали мрачну маглу, назирале су ужаснуте очи, у сиво-плавичастој полутами прозорја, беласкаве брежуљке и велике, црнкасте мрље по палестинским и мадоазијским пустарама — то беху кости изгнулих крсташа и локве њихове крви... А на мошејама је и даље блистао полумесец, и савитких минарета разлегао се мујезинов глас... Па ипак, она силна количина пролирене крви, није проливена узалуд — из ње је изникао ренесанс.

(наставиће се)

Мотчило Живановић

Оскар Вајлд:

Салома

Трагедија у једном чину. Превод с немачког по Хедвиг Лахману.

Л И Ц А :

Ирод Антипа, тетрарх јудејски
 Јован, пророк
 Млади Сирац, капетан дворске страже
 Тигелиније, млади Римљанин
 Један Кападокљанин — Један Нубејац
 Први војник — Други војник
 Паж Иродијин
 Један роб
 Јевреји — Назарећани
 Насман, целат
 Иродија, супруга тетрархова
 Салома, кћи Иродијина
 Робиње Саломине

Велика тераса у дворцу Иродовом, која се сучице с двораном за гозбе. Неколико војника наслоњени на копља. Десно, простране степенице, лево у позађу, једна стара чатрља с оквиром од зелене бронзе. Месец изгледа веома светао.

Млади Сирац: Како је лепа вечерас кнегињица Салома!

Паж Иродијин: Погледај месечев круг. Како необично изгледа! Као каква госпа која се из гроба диже. Као каква покојница госпа. Рекао бих, ишчекује мртве.

Млади Сирац: Веома је необичан. Као каква мала кнегињица увијена у жут вео, с ногама сребрним. Као каква мала кнегињица са нонама с два бела голуба. Рекао бих, вито коло води.

Паж Иродијин: Као каква преминула госпа клизи лагано тамо амо.

(Граја у гозбеној дворани)

Први војник: Каква дерњава! Ко су ти зверови што тамо урлају?

Други војник: Јевреји. Они су вазда такви. Препиру се око своје вере.

Први војник: А зашто се препиру око своје вере?

Други војник: То не знам. Они увек тако. Фарисеји, рецимо, веле да има анђела, а Садудеји тврде да их нема.

Први војник: Смешно ми изгледа препирати се око таквих ствари.

Млади Сирац: Како је лепа ноћас кнегињица Салома!

Паж Иродијин: Ти је непрестано гледаш. Одвише је гледаш. Опасно је гледати таке људе. Може се што страшно догодити.

Млади Сирац: Врло је лепа ноћас.

Први војник: Тетрарх изгледа мргодан.

Други војник: Да, изгледа мргодан.

Први војник: Он тражи нешто.

Други војник: Некога.

Први војник: Кога?

Други војник: Не знам.

Млади Сирац: Како је бледа кнегињица. Никада је тако бледолику нисам видео. Као сенка беле руже у сребрну огледалу.

Паж Иродијин: Не мораш је толико гледати. Сувише је гледаш.

Први војник: Иродија је напунила купу Тетрархову.

Кападокљанин: Је ли оно тамо краљица Иродија с црним украсом на глави превученим бисером и с плавим прахом у коси?

Први војник: Јест, то је Иродија, супруга тетрархова.

Други војник: Тетрарх јако воли вино. Има га од три руке. Једно му се доноси с острва Самотраке, оно је румено као огртач цезаров.

Кападокљанин: Ја цезара никада нисам видео.

Други војник: Друго долази из неке вароши по имену Кипра и жуто је као дукат.

Кападокљанин: Ја волим дукате.

Други војник: А треће му је вино сицилијанско. Оно је као крв црвено.

Нубијац: Богови моје земље веома воле крв. Два пута годишње ми им жртвујемо младиће и девојке: педесет момака и педесет девојака. Али бојим се не дајемо им довољно јер су врло тврди према нама.

Кападокљанин: У мојој земљи нема више богова. Римљани су их изагнали. Неки веле да су још тамо скривени у бреговима, али ја то не верујем. Пробдио сам у бреговима три ноћи и свуда их потражио. Не нађо' их. И најзад их виках по имену, али се не одаваше. Јамачно су помрли.

Први војник: Јевреји се моле неком невидљивом богу.

Кападокљанин: То ми не иде у главу.

Први војник: Заиста, они верују само у оно што се не може видети.

Кападокљанин: То ми изгледа сасвим смешно.

Глас Јованов: После мене доћи ће један, који ће бити јачи од мене. Ја нисам достојан ни одрешити ремена на обући његовој. Кад он дође покликнуће опустели градови, као руже процветаће. Слепи ће прогледати и глуви поново чути. Деца ће играти на пећинама аждајским и водиће лавове за гриве.

Други војник: Реци му да ућути. Он увек говори тако које шта.

Први војник: Не, не, то је свети човек. После, веома је кротак. Свакога дана када му донесем јело, захвали ми се.

Кападокљанин: Шта је он?

Први војник: Пророк.

Кападокљанин: Како се зове?

Први војник: Јован.

Кападокљанин: Одакле је дошао?

Први војник: Из пустиње, где се хранио скакавцима и дивљим медом. Носио је хаљину од камиље длаке и преко бедара кожни опасач. Страшно је изгледао. Велика гомила света вазда га је окружавала. Имао је и ученика који су му следовали.

Кападокљанин: О чему говори?

Први војник: То се не може никад дознати.

Кад и кад изговори по нешто од чега се неки преплаше, али је немогуће разумети шта каже.

Кападокљанин: Може ли се он видети?

Први војник: Не, тетрарх је забранио.

Млади Сирац: Кнегињица се заклања лепезом. Њене мале, беле руке лепршају се као голубови кад прну. Оне су као бели лептири. Заиста, као бели лептири.

Паж Иродијин: Шта те брига? Зашто је гледаш? Не треба да је гледаш. Може се што страшно догодити.

Кападокљанин: (показујући на чатрљу) Чудновата тамница.

Први војник: То је једна стара чатрља.

Кападокљанин: Стара чатрља? То мора бити убиствен стан.

Други војник: О не! Брат тетрархов, на пример, старији брат његов, први муж краљице Иродије, био је ту затворен дванајест година. И то га није сатрло. Кад протече дванајеста морали су га угушити.

Кападокљанин: Угушити? Ко то смеде?

Други војник: (указујући на целата, на једног огромног Црнца): Онај тамо Нааман.

Кападокљанин: Зар се није бојао себе ради?

Други војник: О не, тетрарх му је био послао свој прстен.

Кападокљанин: Какав прстен?

Други војник: Прстен смрти. С тога се он није имао чега бојати.

Кападокљанин: Али то је ипак нешто страшно удавити једног краља.

Први војник: Зашто? И краљеви имају само један врат као и остали људи

Кападокљанин: За мене је то нешто страшно.

Млади Сирац: Кнегињица устаде! Напусти сто. Врло је узбуђена. Долази овамо. Да, к нама долази. Како је бледа. Никад је тако бледу нисам видео.

Паж Иродијин: Не гледај је. Молим те, не гледај је.

Млади Сирац: Изгледа као залутала голубица.. Као нарцис што трепти на поветарцу.. Као сребрн цвет.

(Салома ступа на позорницу).

Салома: Нећу да останем. Не могу остати. Зашто тетрарх пиљи у мене непрестано онако својим кртичјим очима испод дрхтавих капака. То је нечувено да ме муж моје матере тако гледа. Не знам шта треба да значи то. У ствари — све ми је добро познато.

Млади Сирац: Ви сте свечаност напустили кнегињице.

Салома: Како је сладак ваздух овде! Овде се може дисати. Тамо унутра седе Јевреји из Јерусалима и кољу се међу собом око својих будаластих обичаја, и Варвари, што лочу и лочу и трескају вино о плочаник, и Грци из Смирне с обојеним очима и јагодицама, с њи-

ховом коврџастом косом и сврдластим увојцима, и ђутљиви, лукави Египћани с дугим ахат иглама и мрким огртачима, и разуздани, незграпни Римљани с њиховим неспретним говором. О како мрзим те Римљане! Они су сирови и простаци а овамо би хтели да се прикажу као какви кнежеви.

Млади Сирац: Да ли би хтели сести кнегињице?

Паж Иродијин: Зашто јој говориш? О, нешто ће се страшно догодити. Зашто је гледаш?

Салома: Како је то пријатно гледати у месец. Он је као какав сребрн цвет. Хладан и невин. Као девојка. Да, као лепота девојка. Ваистину, као мома која је чедна остала. Која се људима никада није подала као друге богиње.

Глас Јованов: Гле! Господ дође. Син човечји је близу. Центаури се разбегли по рекама и нимфе напустиле воде и леже закопане у шумама под лишћем.

Салома: Ко је то што ту оглашава?

Други војник: Пророк, кнегињице.

Салома: Ах, пророк! Онај кога се тетрах плаши.

Други војник: Ми ништа не знамо о томе, кнегињице. Тај што је сада викао то је пророк Јован.

Млади сирац: Ако Вам је по вољи, кнегињице, да наредим нека донесу Вашу носиљку. Ноћ је тако лепа у врту.

Салома: Он говори страшне ствари о мојој мајци, зар не?

Други војник: Ми никад не разумемо шта говори, кнегињице.

Салома: Јест, он говори страшне ствари о њој.

(Један роб ступа на позорницу)

Роб: Кнегињице, тетрарх захтева да се вратите на гозбу унутра.

Салома: Ја нећу више унутра.

Млади Сирац: Опростите, кнегињице, али ако не одете може се што неповољно десити.

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Млади Сирац: Кнегињице, боље би било да се вратите унутра. Допустите да вас поведем

Салома: Је ли тај пророк стар човек?

Први војник: Не, кнегињице, он је сасма млад.

Други војник: Не може се баш тачно знати. Неки веке да је то Илија.

Салома: Ко је тај Илија?

Други војник: Један пророк одавде из ранијих дана, кнегињице.

Роб: Какав одговор да понесем од кнегињице тетрарху.

Глас Јованов: Не ликуј, земљо Палестино, што је разломљен прут у онога који те је тукао. Јер ће семе змијино изродити једну василиску чија ће млад потаманити птице небеске.

Салома: Какав чудан глас! Ја бих с њим говорила.

Први војник: Бојим се, кнегињице, нећете моћи. Тетрарх не трпи па ма ко то био да с њим говори. Он је то чак и првосвештеницима забранио.

Салома: Ја желим с њим говорити.

Први војник: Кнегињице, то је немогуће.

Салома: Хоћу с њим да говорим.

Млади сирац: Зар не би боље било да се повратите на гозбу?

Салома: Изведите ми тога пророка.

(Роб одлази)

Први војник: Ми то не смемо, кнегињице.

Салома: (приступа чатрњи и гледа унутра): Како је мрачно ту доле! Мора да је страховито живети у једној таквој јазбини. Та ту је као у гробници (Војницима): Зар не чувате? Изведите ми тога пророка. Хоћу да га видим.

Други војник: Кнегињице, ја Вас молим не захтевајте то од нас..

Салома: Треба ли да чекам док не буде вама по вољи

Први војник: Кнегињице, наш живот припада Вама али то што захтевате не можемо учинити. И Ви заиста тако што не треба ни да тражите од нас.

Салома: (погледајући на младог Сирца): Ах!

Паж Иродијин: О, шта ли ће се догодити? Знам, нешто ће се страшно десити.

Салома: (прилазећи младом Сирцу): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, је ли? Ти ћеш ми

то учинити. Ја сам ти вазда била наклоњена. Ти ћеш то мени учинити. Ја бих само да га видим, тога чудноватог пророка. Људи толико говоре о њему. Често сам слушала и тетрарха о њему. Држим да га се тетрарх и прибојава. Бојиш ли га се и ти, Наработе, и ти?

Млади Сирац: Ја га се не бојим, кнегињице ја се никога не бојим. Али тетрарх је изрично заповедио да се нико не усуди по дићи поклопац ове чатрње.

Салома: Ти ћеш то за мене учинити, Наработе, а сутра, када прођем у носилци испод капије где стоје трговци с идолима испустићу за те један мали цвет, један мали, зелен цветак.

Млади Сирац: Не могу, кнегињице не могу.

Салома: (смешећи се): Ти ћеш то за мене учинити, Наработе. Сам знаш да ћеш ми то учинити. А сутра рано када прођем у својој носилци мостом где се купују ликови идола, бацићу ти један поглед испод вела од муселина, Наработе, погледаћу те, можда, и насмешити се на те. Гледај ме, Наработе, погледај. О, како ти добро знаш да ћеш ми учинити оно зашто те молим! Како ти то добро знаш!.. Уверена сам ти ћеш ми то учинити.

Млади Сирац: (даје знак трећем војнику: Изводите пророка. Кнегињица Салома жели да га види.

Салома: Ах!

Паж Иродијин! О, како необично месец

изгледа! Као рука какве мртве госпоје која би да навуче покров на се.

Млади Сирац: Да, веома необично! Као каква мала кнегињица с очима од ћилибара. Кроз облаке од муселина смеши му се лишце као у какве мале кнегињице.

Пророк излази из четрње. Салома га угледа па онда одступа лагано натраг.

Јован: Где је тај, чија је купа греха препуна? Где је тај који ће једнога дана свету на видику издахнути у своме сребрном огртачу. Реците му нека дође да чује глас онога који објављује у пустињама и по дворовима краљевским.

Салома: О коме то говори?

Млади Сирац: То вам нико не може рећи, кнегињице.

Јован: Где је та што стајаше пред сликама мушкараца, пред шарено обојеним сликама Калдејаца, које напасе радошћу очију својих, и одасла посланике у земљу Калдејску?

Салома: Он говори о мојој мајци.

Млади Сирац: О не, кнегињице.

Салома: Јест, он говори о мојој матери.

Јован: Где је та која се подаде главарима асирским с њиховим ременима за оружје и са шареним крунама на глави. Где је та што се подаде младим мужевима египатским, која се блиста у фином лану и драгом камену, чији су штитови златни — калпаци сребрни, с те-

лом џиновским. Идите, реците јој нека устане из постеље недела својих, из постеље свога родоскрвнења, нека пригрли речи онога који припрема пут господу, и нека своја злочинства покаје. Па и ако се не покаје одмах, већ остане претрпана ужасним гресима својим, реците јој нека дође, јер бич је господњи већ у рукама његовим.

Салома: О, он је страшан, он је заиста страшан!

Млади Сирац: Не остајте овде, кнегињице, ја вас молим.

Салома: Очи су му најстрашније. Оне изгледају као црне рупе буктињама прогорене на тепиху сиријском. Оне су као мрачне пећине где аждаје станују, као мрачне египатске пећине где аждаје обитавају. Оне су као црна језера из којих блеска залутала месечина... Мислите ли да ће још говорити?

Млади Сирац: Не остајте овде, кнегињице. Лепо вас молим 'не остајте овде.

Салома: Како је испијен. Изгледа као каква танана фигура од слонове кости; као нека слика сребрна. Заиста он је невин као месец. Он је као месечев зрак, као срма расточена. Његово тело мора да је хладно, хладно као слонова кост... Хтела бих да га изближе видим.

Млади Сирац: Не, не, кнегињице.

Салома: Морам га изближе видети.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице.

Јован: Ко је та жена што ме гледа? Ја нећу њеног гледања. Зашто ме гледа њеним златали очима испод сјајаних капака? Ја не знам ко је она. Нећу да знам ко је. Реците јој нека иде. Њој нећу говорити.

Салома: Ја сам Салома кћи Иродијина, кнегињица јудејска

Јован: Назад, кћери вавилонска! Не приближуј се избранику господњем! Твоја мати испуни земљу вином похоте своје и неизмер грехова јој до бога се чује.

Салома: Збори даље, Јоване, твој глас ми је музика ушима мојим.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице, кнегињице!

Салома: Збори даље! Збори даље, Јоване, и реци ми што да чиним.

Јован: Кћери содомска не приближуј ми се! Већ застри лице превјесом и поспи пепелом главу твоју, па пођи у пустињу да тражиш сина човечјег.

Салома: Ко је то тај син човечји? Је ли и он тако леп као ти Јоване?

Јован: Одступи од мене! Чујем крила анђела смрти како шуште кроз дворану.

Млади Сирац: Кнегињице, преклињем вас идите унутра.

Јован: Анђеле господа бога мојега шта ћеш ти овде с мачем твојим? Кога тражиш у

дворани овој? Још није дошао дан онога који треба да издахне у сребрном огртачу.

Салома: Јоване!

Јован: Ко ме то зове?

Салома: Опчара ме тело твоје, Јоване! Твоје тело бели се као љиљан у пољу српом недотакнут Твоје тело бели се као снегови што леже на бреговима јудејским и у долине сплазају. Руже у цветњаку краљице арабијске нису тако беле као твоје тело. Ни руже у цветњаку краљице арабијске, ни криоца сутонова кад слеће поврх лишћа, ни недра месечева на мору кад љушка. Ништа на свету не бели се тако као твоје тело... Дај да га се дотакнем, тела твога.

Јован: Назад кћери вавилонска! Са женом дође зло на свет. Не говори ми. Нећу да те чујем Ја слушавам само глас господи бога мојега.

Салома: Грозно је твоје тело. Оно ти је као у каквог губавца. Оно је као нека окречена зидина по којој гује гамижу; као нека окречена зидина где скорпије своја гнезда гнезде. Оно ти је као какав прекречен гроб пун мрских утвари Оно ти је гадно, твоје тело је гнусно. У косу твоју заљубих се, Јоване. Коса ти је као лоза винова, као бокор црног грожђа што виси на чокотима едомским у земљи Едомићана. Коса ти је као кедр ливански под чијим се сенкама скривају лавови и разбојници преко дана. Ни дуге, мрачне ноћи,

када месец своје лице скрије, када звезде претрну, нису тако црне као твоја коса. Немило што царује по дубравама није тако црно... Ништа на свету није тако црно као твоја коса Дај да се дотакнем, косе твоје!

Јован: Назад, кћери содомска! Не дотичи ме се! Не оскрвњуј храма господа бога мојега.

Салома: Твоја коса је гадна. Она је укочањена од прашине и кртога. Као трнова круна стоји ти на глави. Као гујоплет увија ти се око врата. Не волим ти косу.. За устима твојим чезнем, Јоване. Уста су ти као гривна скерлетна на кули од слонове кости. Она су као нардов плод преполовљен ножем од филдица. Цветови нарда што се развијају у вртovima туријским руменији и од саме руже, нису тако румени. Црвене фанфаре на трубама што објављују краљицу у близини и пред којима непријатељ уздрхти, нису тако румене. Твоја уста руменија су од ногу оних који вино гњече. Она су руменија од ногу голубова који се у храмовима тиће и које свештеници хране. Она су руменија од човека који из шуме долази где је лава убио и златастог тигра спазио Твоја уста су као гранчица корала коју су нашли рибари у морском сумрачу, као корали за краља сачувани! Она су као пурпур што Моабићани налазе у јамама моабским, као пурпур који краљевима подарише. Она су као лук краља персијског пурпуром обојен — ко-

ралима опточен. Ништа на свету није тако румено као твоја уста.. Дај да их пољубим, уста твоја.

Јован: Никада! Кћери вавилонска! Кћери содомска! Никада!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Млади Сирац: Кнегињице, кнегињице, миртин цветњаче, најлепша међу голубицама, не гледај тога човека више, не гледај га. Не збори му тако... Ја то не могу поднети... Не збори му тако не зборила!

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване

Млади Сирац: Ах! (Убија се и пада између Саломе и Јована.)

Паж Иродијин: Млади Сирац се убио. Млади капетан се убио. Пријатељ мој се убио. Поклонио сам му био један мали ковчежић од нарда, и сребрне обоце, и он се ето уби. Ах, не рече ли сам да ће се неко зло догодити? И ја рекох, и догоди се. Добро сам знао да месец мртве тражи, али не знађах да њега тражи. Ах, зашто га не скрих од месеца? Да сам га склонио у какву пећину он га не би спазио.

Први војник: Кнегињице, млади капетан се убио

Салома: Дај да пољубим уста твоја, Јоване.

Јован: Зар се не страшиш кћери Иродијина? Не рекох ти да сам чуо у дворани удар крила арханђелових, и зар није он и дошао; анђео смрти.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Кћери блуда, још један је само међу живима који те може спасти. То је онај о коме ја говорим. Иди к њему. Он седи у једном чуну на језеру галилејском и говори својим ученицима. Клекни језеру на обали, зови га, и вичи по имену. Ако ти дође, а он иде свакоме који га призивне, падни му око ногу да те очисти грехова твојих.

Салома: Дај да пољубим уста твоја.

Јован: Нека си проклета! Кћери једне родоскрвне матере, нека си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја Јоване.

Јован: Нећу да те погледам. Ти си проклета, Салома, ти си проклета.

Салома: Ја ћу пољубити уста твоја, Јоване. Пољубићу уста твоја.

Први војник: Морамо ово тело негде склонити. Тетрарх нерадо гледа мртваце осим оних који су убијени по његовом наређењу.

Паж Иродијин: Он ми бејаше брат, да, он ми бијаше ближи од брата. Био сам му дао један мали ковчежић од нарда и један прстен од ахата, који је он вазда носио на руци. Често вечером одилазисмо реци у шетњу испод бадемова, и он би ми тада приповедао о својој домовини. Говорио је увек веома тихо. Звук његовог гласа био је као звук фруле. Кад говори као да неко на фрули свира. Тада је још

неизмерно уживао да се огледа у реци. С тога сам га често корео.

Други војник: Право велиш, то тело морамо негде склонити. Тетрарх га не сме видети.

Први војник: Тетрарх неће излазити овамо. Он никада не излази на терасу јер се одвећ плаши пророка.

(Ирод, Иродија и цео двор излази).

(наставиће се)

Бранко С. Поповић

Репертоар

КРАЉ. СРП НАР. ПОЗОРИШТА

Расматрати репертоар Народ. Позоришта, врло је интересантна ствар: он је, с једне стране, огледало укуса у наше публике, а, с друге стране, из њега можемо извући доста поуздано мерило за оцењивање знања и способности једне позоришне управе, и могућности да наш национални театр врши свој културни задатак. Ова расматрања била би у толико интересантнија што праве позоришне публике, у почетку рада подигнутог позоришта, у опште није ни било, јер је њу истом требало стварати; и пред овим ширенилом од најразличнијих ствари што га има наш репертоар, какав, бесумње, нема ни једно добро позориште, заиста је тешко одредити чија је већа заслуга за његов тако хетероген склоп: публике или разних управа које су се сваки час мењале, а са њима програм и система рада. Несумњиво обојих. Али ако мало пажљивије разгледамо тај репертоар у самом почетку рада, при ударању темеља тој установи, видећемо да се онда радило без икакве системе и озбиљнијег плама. Нарочито пробран српски репертоар тешко је било тражити из доста разлога; али се, у толико више и с правом, могла захтевати одабрана преводна литература. О томе, како великог утицаја имају школе и струје страних књижевности на једну малу, тек у повоју књижевност, и какав све значај ту мора имати преводна литература, није, мислимо, потребно ни говорити. Отуда једна добра позоришна управа требало би да води озбиљног рачуна о томе, које ће писце довести и у ком обиму у нашем једином народном позоришту

које је имало тек стварати своју сталну публику и образовати добар укус код ње, и бити, у исто време готово једина школа нашим драматичарима.

Међутим, прва година рада, 1869., почиње комадима: „Човек са вешалч“, „Записници ђаволови“, „Гвоздена образна“, „Лионски улак“ etc. који, за дуги низ година, стално заузимају прво место у репертоару К. С. Н. Позоришта. После једног летимичног погледа лако је видети да је и остали репертоар био скроз романтичан, пун оне најгоре и најјефтиније романтике која увек добро пролази код најниже великоварошке публике. Разуме се по себи да се са опом мизерном субвенцијом коју је имало наше позориште није ни могло мислити на један сасвим озбиљан и литераран рад; али се ипак могло покушати са једним репертоаром који би имао ширу публику, а који би, ма у најскромнијем обиму, задовољио и захтеве доброг укуса. Ово, на први поглед може се чинити и немогуће, па ипак није неостварљиво. Позоришна публика била је у то доба примитивна, чиста, без икаквих традиција, која није имала никаквих већ одређених симпатија, која је примала оно што им се да и васпитавала се онако како су је учили. Требало јој је, дакле, давати оно што је добро, да не би заволела оно што је рђаво. Романтике је свакако морало бити, али је онда требало довести што је могуће бољу романтику. Не треба заборавити да Шекспир, када се и најгоре приказује, привуче доста публике својом романтичношћу и мноштвом драстичних сцена које непосредно утичу на нерве. Међутим од Шекспира се приказује једино „Млетачки трговац“, од Молијера „Тврдица“ а из руске литературе само „Ревизор“. Најчешће се сретамо са именима: Бризбар и Нис, Пол Мерис, Ш. Бирха-

фајферова, Мор. Делакур, Ф. Пијат, Димо и Лемоан, Анисе Буржоа, Диманоар, с времена на време Иго и Шилер (из којих се могао направити сталан репертоар за ширу публику), по некад О. Феље, а чешће Скриб. Од српских писаца најчешће се приказује М. Бан, затим Ј. С. Поповић и Л. Костић. Па ипак, поред свега тога што се гледало на све начине да се публика привуче у позориште, оно се морало после непуне четири године затворити 1873 и за девет месеца прекинути рад, јер субвенција и приходи беху одвећ мали да је се могло издржати на крај, а држава није сматрала за потребно да се озбиљно стара о свом једином народном позоришту које је поклоном добила.

Када се позориште после тога поново отворило, продужило се и са истим радом. Управе се мењају и примају једна од друге традицију која влада пуних тридесет година на нашој позорници, освештену јаким симпатијама публике и глумачке трупе. Међу приказиваним комадима највише се поштују »Дона Дијана«, »Тврдица«, »Виљем Тел«, или каква Калдеронова или Бомаршеова ствар, али првенство још увек имају »Сиротињски адвокат« и »Париска сиротиња«, јер је вазда потребно имати »комед за касу« (Kassenstück), пошто се позориште, услед мале субвенције, непрестано налази у таквом стању, да једва може животарити. Познијих година, у репертоар се све више увлачи модерна француска драма, и Дима Син се даје у оним вечерима која скупљају елиту позоришне публике. Паљером, Жорж Оне, Дима отац, а нарочито Сарду, чешће се приказују. Француске водвиљисте заузимају врло велики део репертоара. Немачку драму представљају: Шилер, Карло Гуцков, Алберт Линднер, Ш. Бирхифајферова и неколико

тоар није био увек исти, пошто се укус публике мењао, полако, али ипак осетно. Пада, на пример, у очи, да је скоро „Лепа Марсељка“ донела трећом представом једва нешто више од 100 дин., докле је „Драгана“ у стању да напуни кућу сваком приликом, и ако она нема у себи оне претеране романтике и заплета који тако јако привлачи масу. Ствар је проста: наша позоришна публика, која је сада већ упозната са Толстојем, Ибзенем, Горким, која је имала прилике да види Салвинија, Новелија, И. Виталијана, Коклена и друге велике уметнике са њиховим трупима, — није више оно што је било пре двадесет година, када је »Роберт Ђаво« привлачио гомилу у позориште. „Касенштик“ није сада у најфантастичнијој романтици, већ у доброј игри и доброј режији. Један комад лепо приказан, тако добро игран да то може и трећа галерија да осети, ако не разуме, увек ће више интересовати публику, него ли каква „занимљива“ драма, рђаво играна и у слабој режији. Ово је у толико карактеристичније, што то јаче интересовање публике за глуму пада баш у доба, када се наша глумачка трупа налази у декаденцији, преживљујући кризу, можда озбиљнију од оне, створене питањем о њиховим платама и пензијама, и која мора врло озбиљно заинтересовати пријатеље позоришта. Питање о глумачком подмлатку задаје сада свакој управи врло озбиљне бриге.

На крају, мислимо, требало би нарочито констатовати, да је садањи моменат врло важан у животу нашег позоришта, чинећи један прелом у његовом уметничком раду. Повећаном субвенцијом омогућен је онакав рад какав се до сада само желео. Ма да су ова средства што их сада има Кр. Ср. Нар. Позориште још увек одвећ мала за

један театр у великом стилу, ипак су довољна да се у њему може развити скроман и озбиљан рад. До сада је позориште живело од публике и репертоар зависио од укуса масе, а од сада ће позоришна управа бити много самосталнија, а репертоар одређивати према своме нахођењу и потребама позоришта. Какав ће тај репертоар бити? Место опширног разлагања и цитирања на то би се могло у неколико речи одговорити: на првом месту националан; а затим, што се тиче преводне литературе, даваће се, без икаквих нарочитих симпатија, све оно што у страним књижевностима представља извештај праваца или струју, оно што је карактеристично за једну школу, па ма за коју то, сви они писци, дакле што имају дубоке везе са уметношћу и јаког значаја за позориште. Репертоар, према томе, мора бити *литераран*. Ако га до сада није било због материјалних средстава, то га сад можемо с правом тражити, пошто је и та страна, повећаном субвенцијом, колико је најпотребније, регулисана. По себи се разуме да такав репертоар, осим управе која би, у опште, имала смисла за уметност, претпоставља и добру глумачку трупу која би дорасла своме послу: јер нашо нам Шекспир, ако се у дроњке исцепа, нашо нам Корнејеви стихови, ако буду рецитовани, као да сте их дали општинском добошару да их говори?

Милушин Чекић

Давид С. Пујаде

Cléo de Mérode

Чист оваплоћен укус то је Клео.

Њен је танац више него вештина: он је уметничка творевина. Шта нам све она у својој игри пружа, то су савршена уметничка дела, којима јеместо поред осталих ремек дела других уметности. Она интуитивно, али свесно на очиглед нама ствара.

Од старих Грка на овамо Европа није видела веће уметнице у игри. Њени су покрети копирани из природе, али њеном душом падахнути. А шта је уметност него усавршена природа. Усавршенији људски укус захтева више него голо копирана природа. Са развијањем укуса, развијале су се и уметности. И обрнуто.

Чист овоплоћени укус то је Клео.

Што се Клео и поред свега тога сматра данас као варијете играчица показује само колико смо блазирани ми модерни. Ми јој затварамо наша позоришта; док Грци отвараху својим играчицама храмове. Тек ако је у последње време почела Европа обраћати већу пажњу и ценити више уметнички танац.

Рскох: чист оваплоћени укус то је Клео

То је укус префињен до болешљивости. Колико је елеганције у једном покрету руке или протегу ноге, или угибању целог тела... С каквим су само префињеним укусом одабрани костими и накити... Како је све то опет у складу са целом њеном појавом, са њеним телом и изразима тога дивнога тела!

Њен је танац мешавина свију уметности. Ту ћете наћи савршене поезије, музике и сликарства. И све то везано неком нежном, присном једнодушностију.

БЕЛЕШКЕ

Елин-Пелин, приповетке.

Као трећа књига *Југословенске Библиотеке*, која излази свакога месеца, изишла је збирчица приповедака младог и даровитог бугарског приповедача Димитра Иванова, много познатијега под псевдонимом Елин-Пелин, у лепом, лаким и тачном преводу г. Миодрага Ибровца.

У предговору овим приповеткама, преводилац, у неколико речи, износи ауторов живот и рад до данас, као и његове погледе на свет и на књижевност. Из самих, пак, приповедака, којих има на броју пет, и које су, можда не с неком нарочитом тенденцијом, поређане по систему *crescendo* може читалац видети и уочити велику љубав приповедачеву према наивној, неразвијеној и бедној сеоској маси, чији је живот, у најширем смислу ове речи он узео за предмет, описујући га онаквог какав је он у ствари, преписујући га, тако рећи, са природе, не уносећи у своје приповетке никакве теорије, нити заогрћући живот сеоски симболичким велом, ради каквих виших уметничких смерова. И због ових лепих и тако ретких особина, Елин-Пелин пише кратке

приповетке, „црте“, скице овлаш изведене, са свима њиховим добрим и рђавим странама.

Нарочиту свежину његовим приповеткама дају његов здрав, често груб, народски, шопски хумор, његов прост, лак, изразит и слободан народни језик, његов обилан епитет и природан диалог. Он не даје психолошке анализе; он прта лица и њихове радње. У њега има врло мало књишког, намештеног, и његова лица у приповеткама живе онако исто слободно као и на својим њивама и ливадама.

И поред све своје оригиналности, као сваки млађи писац који се налази још у стадијуму стварања, Елин Пелин није могао избећи извесне књижевне утицаје, нарочито руских нових приповедача (А. Чехова, Максима Горког, Л. Андрејева). Али, ови су утицаји само местимични и слаби.

Ове збирчице приповедака Елин-Пелина по речима преводиочевим у предговору, тежи да прошири хоризонт познавања бугарске књижевности у нас, који, махом, знамо само за Ивана Вазова, и да нас заинтересује за савремени књижевни покрет у Бугара.

В. Р.